

– С.85–88.

10. Горошкова Л.А. Розробка методів і моделей основних факторів розвитку чорної металургії України / Л.А.Горошкова // Економічний вісник університету. Економічний вісник Переяслав–Хмельницького державного педагогічного університету ім.Г.Сковороди. – 2011. – Випуск 17/1. – С.53–62.

11. Горошкова Л.А. Моделирование цикличности развития черной металлургии и обеспечивающих отраслей в условиях трансформации экономики / Л.А.Горошкова // Экономический бюллетень Научно-исследовательского института Министерства экономики Республики Беларусь. – 2011. – 2011. – №10. – С.37–42.

Bibliography:

1. Goroshkova L. Stets and dynamic cyclical development of the black metallurgy of the Ukraine and provide industry's . 132p. (Ukr.)
2. Geech V. The economical safely conception of the Ukraine. 56 p. (Ukr.)
3. Zhalilo J. The economical safely strategy of the Ukraine and world experience. 224p. (Ukr.)
4. Kireev S. The economical safely: indication and mechanism of the provides. (Ukr.)
5. Makogon J. Metallurgical complex of the Ukraine: myth and reality. 3p. (Rus.)
6. Tochilin V. The economical safely and market power.60p. (Ukr.)
7. Moldovan O. Corporative sector of the black metallurgy: problem of formation and formalization. 14p. (Ukr.)
8. Goroshkova L. Economical cyclical development of the black metallurgy and provide industry's. 135p. (Ukr.)
9. Goroshkova L. The more precise production function Kobb-Duglas for metallurgical industry. 85p. (Ukr.)
10. Goroshkova L. The methods and models of the main factors of the development of the black metallurgy of the Ukraine. 53p. (Ukr.)
11. Goroshkova L. The modeling of the cyclical development of the black metallurgy and provide industry's in the transformation economics. 37p. (Rus.)

Рецензент: В.Л. Корінев
д-р екон. наук, проф., ВНЗ «КПУ»

Статья поступила 28.11.2011

УДК 658.012.8:33

© Пожуєва Т.О.*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЇЇ СКЛАДОВИХ

У статті розглянута розробка комплексної методики оцінювання ЕБП з урахуванням функціональних складових безпеки. Запропоновано рекомендації щодо підвищення рівня ЕБП.

Ключові слова: економічна безпека, методика оцінки, моніторинг, інформація

Пожуєва Т.А. Дифференциация принципов экономической безопасности предприятия и исследование ее составляющих. В статье рассмотрена разработка комплексной методики оценки экономической безопасности предприятия с учетом функциональных составляющих безопасности. Предложены рекомендации относительно повышения уровня экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, методика оценки, эффективность, информация.

---

* канд. екон. наук, доцент, Запорізька державна інженерна академія м. Запоріжжя

T.O. Pozhueva. Differentiation of principles of economic security of an enterprise and research of its constituents. The article describes the development of a comprehensive methodology for assessing the enterprise economic security, taking into account the functional components of security. The article also contains recommendations proposed with aim of improving the level of economic security of an enterprise.

Key words: economic security, method of estimation, efficiency, information.

Постановка проблеми. Останні кілька років, що стали періодом розгортання кризових явищ глобального масштабу у світовій фінансовій системі, продемонстрували неспроможність вітчизняних підприємств підтримувати стабільний стан своїх корпоративних ресурсів і зберігати висхідну динаміку показників рентабельності фінансово-господарської діяльності. У період нестабільності вітчизняних і зарубіжних фондових ринків, за наявності великої кількості загроз та ризиків нормальній діяльності підприємств необхідним стає формування систем забезпечення їхньої економічної безпеки.

Стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки підприємства (ЕБП). Це зумовлено передусім збільшенням числа загроз ЕБП у сучасних умовах; наявності «новаторів», невідповідних для роботи в нестабільних умовах; збільшенням кількісної та якісної ролі приватного сектора економіки; зростанням у структурі джерел фінансового забезпечення підприємств частки залучених джерел і зменшенням частки власних джерел фінансування. У сучасних умовах кожному підприємству необхідна програма конкретних дій, спрямованих на створення управління системою економічної безпеки. Забезпечення економічної безпеки підприємств потребує створення специфічного механізму попередження та мінімізації дії загроз [1, с. 111]. Визначення рівня ЕБП є важливим етапом для формування пріоритетних напрямків розвитку та ефективного управління, що зменшить негативний вплив нестабільного зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз підходів до оцінки економічної безпеки дозволяє окреслити коло проблем щодо системи моніторингу та моделей аналізу:

- збір і обробка первинних статистичних даних аналізу та оцінки потребують додаткових досліджень діяльності суб'єктів господарювання;
- формування бази даних для експертних методів оцінки вимагають значних витрат часу та фінансів;
- при використанні експертних методів аналізу переважають суб'єктивні якісні оцінки;
- оцінки відображають тільки процеси виробництва, розробки та результатів діяльності, без урахування управлінської діяльності та аналізу використання інтелектуальних ресурсів [3, с. 102].

Питанням розвитку підприємств приділяли велику увагу в своїх працях зарубіжні вчені: П. Друкер, Р.М. Качалов, Г.Б. Клейнер, А. Маршалл, Ж.С. Сімонді, М.І. Туган-Барановський, Й.А. Шумпетер та ін. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки держави та підприємництва зробили вітчизняні вчені: В.В. Шликов, М.І. Зубок, В.І. Забродський, О.В. Ареф'єва, І.Ф. Білько, В.М. Геєць, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, С.Ф. Покропивний, О.О. Терещенко тощо. Зусиллями багатьох вчених розроблено економічні, правові та інституційні засади гарантування економічної безпеки підприємства, окреслено головні принципи та напрямки вдосконалення системи управління економічною безпекою підприємства в ринковій та перехідній економіках, розвинуто теорію фінансової стійкості підприємств в умовах глобалізації та інноваційного типу економічного розвитку.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження комплексної методики оцінювання ЕБП з урахуванням функціональних складових безпеки. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність розв'язання таких завдань: визначення сутності економічної безпеки; оцінка комплексної методики оцінки та рекомендацій щодо підвищення рівня ЕБП.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека підприємства полягає у тому, щоб гарантувати його стабільне і максимально ефективне функціонування підприємства в певний проміжок часу. До основних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи та фінансової стійкості підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності і високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;

- оптимальна організація управління підприємством;
- високий рівень кваліфікації персоналу;
- мінімізація руйнівного впливу на навколишнє середовище;
- організація безпеки персоналу його капіталу і майна;
- організація безпеки капіталу і майна [5, с. 148].

За ринкових умов господарювання вирішального значення набуває економічна безпека усіх суб'єктів підприємницької діяльності, тим більше, що її можна ототожнити і порівняти з економічною безпекою держави загалом. На рис. 1 подано двосторонній взаємозв'язок економічної безпеки підприємства з фінансово-економічною безпекою держави, фінансових процесів на світовому ринку фінансових послуг і з міжнародною економічною безпекою.

Рис. 1 - Взаємозв'язок складових елементів категорії «економічна безпека» на мікро- та макрорівнях

Економічна безпека підприємства - це такий стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки, устаткування тощо) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігаючи внутрішнім і зовнішнім негативним впливам [4, с. 146]. Ці загрози реально впливають на рівень безпеки підприємства.

Сам рівень фінансово-економічної безпеки підприємства визначає наука принципів, їх, в свою чергу, можна диференціювати на внутрішні і зовнішні (рис. 2).

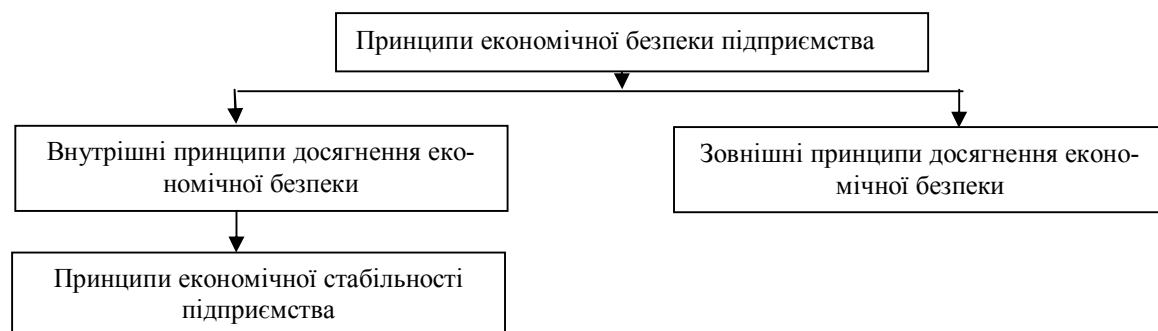

Рис. 2 - Диференціація принципів досягнення економічної безпеки підприємств

Внутрішні індикатори відповідають за виконання принципів досягнення економічної безпеки підприємства з середини відповідної виробничо-господарської структури через характе-

ристику саме внутрішньої економічної стабільності підприємства. Йде перевірка на виконання таких основних принципів: 1) принципу економічності підприємства (або принципу раціонального управління витратами), що, в свою чергу, поділяються на перевірку принципу мінімізації, тобто досягнення певного фінансового результату за мінімальних витрат і принципу максимізації, тобто досягнення найбільшого фінансового результату при заданому обсязі витрат; 2) принципу прибутковості або принципу перевищення фінансових результатів над витратами (цей принцип виконується у разі досягнення максимального прибутку або при досягненні максимальної рентабельності, де можна обмежитись максимізацією трьох основних показників рентабельності: загальної рентабельності, рентабельності власних коштів і рентабельності реалізованої продукції;

3) принципу фінансової стійкості (принципу досягнення абсолютної або нормальної стійкості); 4) принципу збалансованого фінансування (перевірки ефективності використання капіталовкладень або цілеспрямованого вибору самофінансування); 5) принципу оптимізації виробничої структури, який можна розглядати через досягнення принципу технологічних особливостей підприємства, а саме через принцип оптимізації розташування підприємства до сировинних джерел і ринків збуту; 6) принципу товарної політики підприємства (виконання принципу якості і конкурентоспроможності підприємства, принципу раціональної політики через механізм диференціювання цін); 7) принципу раціонального управління запасами; 8) принципу ефективного фінансового планування (рис. 3).

Зовнішні принципи (індикатори), своєю чергою, фіксують і перевіряють позитивність або негативність впливу держави на економічну безпеку підприємства полягає в перевірці виконання таких принципів: 1) принципу вчасного виявлення або недопущення економічних злочинів в сфері підприємництва, а саме, наприклад, декриміналізації системі оподаткування та подолання масштабного відпливу капіталу за кордон; 2) принципу гальмування різких змін курсу національної валюти і рівня цін; 3) принципу підвищення рівня капіталізації банківської системи для можливого довгострокового кредитування підприємства із зменшенням відсоткових ставок за кредитами; 4) принципу мінімізації державного боргу.

Якщо планується додатково ввести індикатор оцінки негативного впливу держави на економічну безпеку підприємства, то він обов'язково має бути інтегральним і доволі гнучким, щоб уловити будь-які, навіть найменші негативні впливи з боку держави, щоб якомога швидше вжити заходів щодо їхнього усунення або тимчасового ототожнення.

До переліку чинників негативного впливу держави на економічну стабільність підприємства і, насамперед, державного підприємства, можна зарахувати дефіцит державного бюджету, великі обсяги внутрішніх і зовнішніх боргів з боку держави, високий рівень інфляції і недостатній рівень монетизації економіки. З цими негараздами держава стикається, якщо має низькі міжнародні резерви НБУ, недостатню вартість банківських кредитів, дефіцит платіжних засобів, надмірну питому вагу готівки в загальному обсязі грошової маси, незбалансованість копійчаного і товарного ринку, значну швидкість звороту грошової маси, обмеженість монетарних інструментів для регулювання пропозиції грошей, недостатній вплив облікової ставки НБУ на вартість кредитів комерційних банків, незадовільне виконання гривнею функції нагромадження вартості тощо (див. рис. 4).

Усі негативні впливи держави «бомбардують» підприємницьку діяльність і роблять її нестійкою й невизначеною. Ступінь невизначеності особливо негативно впливає на прогнозовану ефективність виробничої діяльності, тому що містить чинник ризику втрати економічної стабільності в майбутньому, що, в свою чергу, зменшує рівень економічної безпеки підприємства. Для комплексної оцінки рівня ЕБП рекомендується використовувати наступну методикою, що складається з послідовних етапів і розроблена на основі узагальнення декількох підходів [4, с. 5]:

1. Визначення джерел небезпеки (негативних впливів) та інформаційної бази для оцінки рівня ЕБП. Джерелами таких негативних впливів є різноспрямованість економічних інтересів підприємств, регіонів і держави, слабка мотивація працівників до попередження загроз і незацікавленість у кінцевих результатах діяльності підприємства, значна частка дебіторсько-кредиторської заборгованості в балансі підприємства, підвищена зношеність активної частини основних фондів та ін. Джерелами інформаційної бази для оцінки рівня ЕБП може бути фінансова звітність, експертні висновки, результати перевірок, постійного моніторингу господарської діяльності тощо.

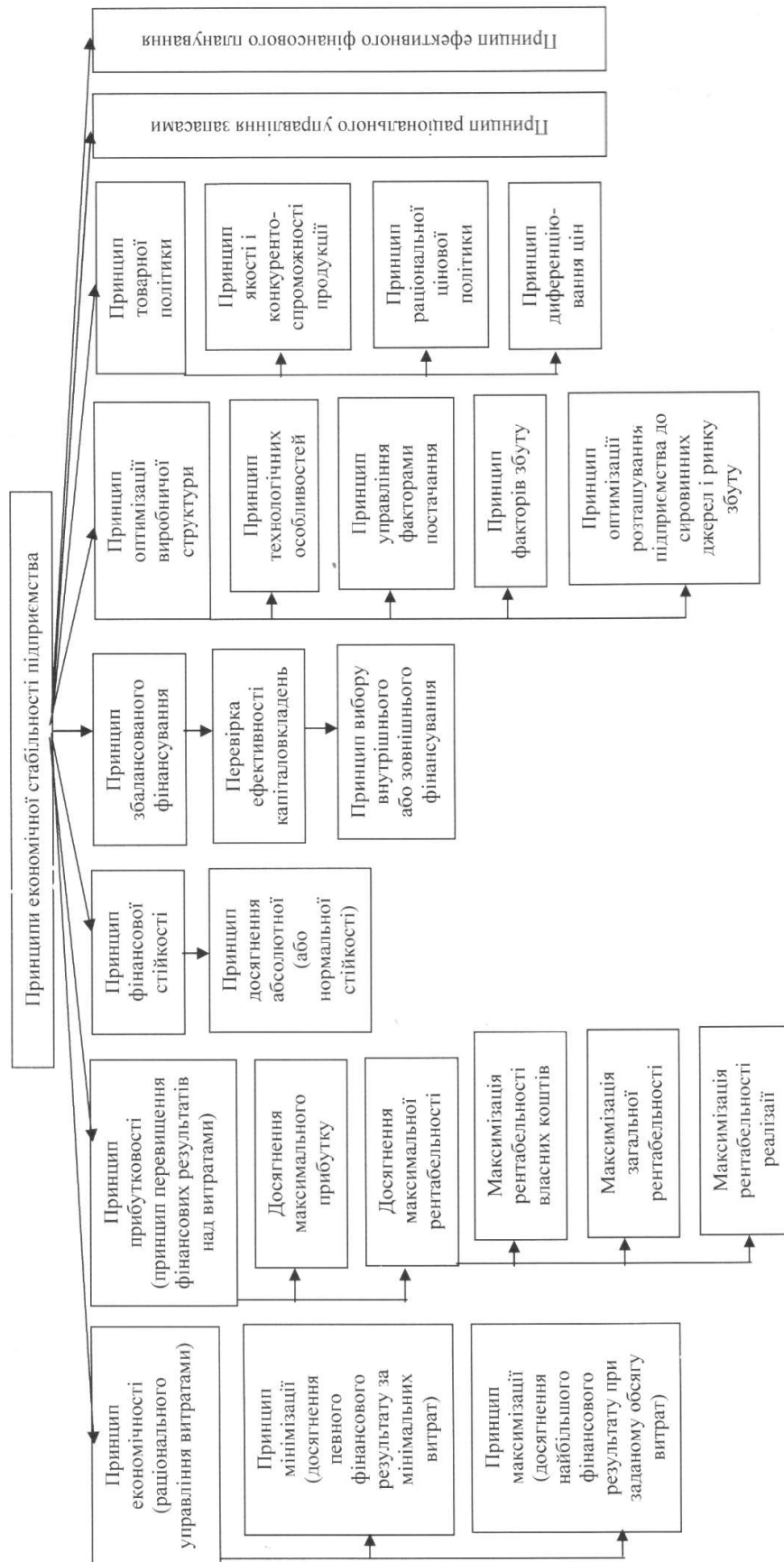

Рис. 3 – Ієрархічний поділ принципів досягнення економічної стабільності підприємства

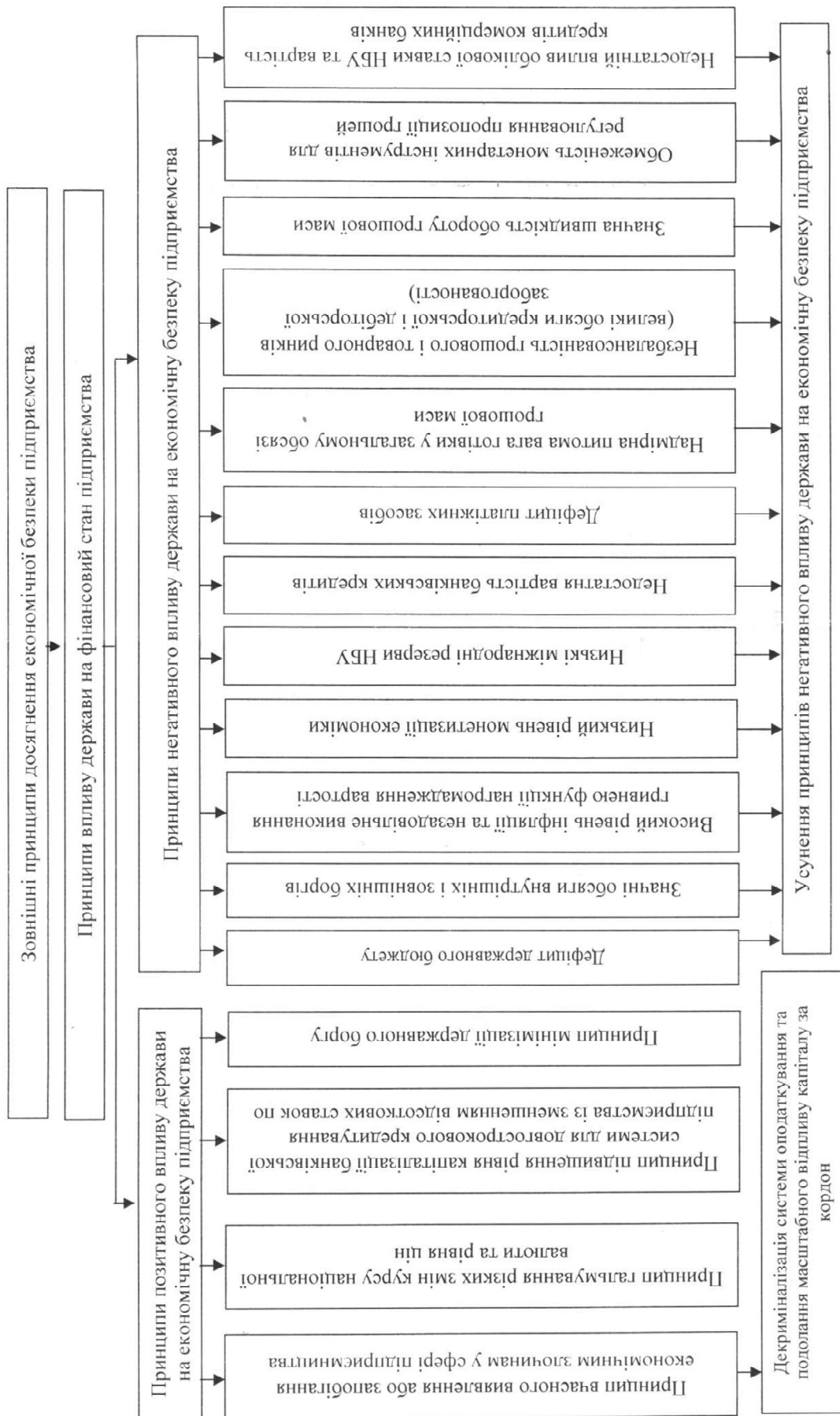

Рис. 4 – Принципи позитивного впливу держави на економічну безпеку підприємства

2. Вибір і систематизація показників діяльності підприємства за функціональними складовими безпеки що зображені на схемі (рис. 5):

- маркетингова складова - характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами та оцінки ринкових можливостей;

- організаційно-управлінська складова - відповідність організаційної структури цілям та меті підприємства, забезпечення прибуткової діяльності підприємства [2, с. 77-96].

Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності управління системою економічною безпеки підприємства. такими рекомендаціями можуть бути:

1. У рамках технологічної безпеки - закриття низькорентабельних і збиткових підприємств; зміна системи оплати праці наукових кадрів; створення нових організаційно-виробничих структур; використання лізингу; активна участь у міжнародних виставках, семінарах;

- фінансова складова - досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів;

- техніко-технологічна складова - рівень застосування технологій, що відповідають сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів;

- кадрова складова - розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом;

- інформаційна складова - інформаційно-аналітичне забезпечення усієї діяльності підприємства;

- політико-правова складова - правове забезпечення діяльності підприємства і дотримання чинного законодавства;

- екологічна складова - мінімізація забруднення довкілля;

- силова складова - забезпечення фізичної безпеки персоналу підприємства і збереження його майна;

2. У рамках ресурсної безпеки - удосконалювання системи розрахунків; підвищення продуктивності праці; збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження; стимулювання «ресурсного» напрямку НДДКР;

3. У рамках фінансової безпеки - застосування принципу дотримання критичних термінів кредитування; створення інформаційного центру, щоб постійно мати зведення про борги підприємства і перекрити канали витоку інформації: створення в структурі інформаційного центру спеціальної групи фінансових робітників, що перевіряла б податкові та інші обов'язкові платежі для виявлення можливої переоплати і надавала зведення про тих, що мало використовуються, основних виробничих фондах із метою їхнього можливого продажу; використання нових форм партнерських зв'язків;

4. У рамках соціальної безпеки - наближення рівня оплати праці до показників розвинених країн, широкого залучення робітників до управлінських функцій; підвищення кваліфікації робітників; зацікавленість адміністрації підприємства в працевлаштуванні безробітних; розвиток соціальної інфраструктури підприємства; підвищення матеріальної відповідальності робітників за результати своєї праці тощо;

5. У рамках маркетингової безпеки - постійно спостерігати за станом ринку, розроблювати та контролювати ринкову та продуктову стратегії, налагоджувати зв'язки з громадськістю тощо;

6. У рамках організаційно-управлінської безпеки – постійно здійснювати бізнес планування та аудит, ефективно використовувати систему управління ризиками та систему управління в кризових ситуаціях, реструктуризація та оптимізація підприємства тощо.

Максимальний рівень ЕБ компанії повинен забезпечувати такі умови її функціонування:

- здатність зберігати економічну незалежність в умовах конкуренції;

- стійкість економічного простору компанії;

- забезпечення умов, які будуть запобігати протиправним діям персоналу;

- адекватне адміністративне регулювання, які гарантуватиме нормальне функціонування компанії як у звичайних, так і в екстремальних умовах;

- всебічне правове регулювання діяльності;

- ефективно інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності, забезпечення захисту інформаційної системи і комерційної таємниці;

- підтримання чіткої організації безпеки компанії, її капіталу та комерційних інтересів;

- забезпечення соціального захисту працівників підприємства та гарантування фізичної безпеки працівників, насамперед керівного складу та провідних спеціалістів;

- оновлення кадрової політики підприємства на основі її орієнтації на вибір, підготовку та збереження висококваліфікованих інженерних кадрів, здатних до розробки й упровадження інновацій, забезпечення розвитку інноваційної культури персоналу, вивчення схильності працівників до творчості, можливостей використання їх здібностей і знань в інноваційній діяльності підприємства;
- інвестування в розвиток людського капіталу підприємства, запровадження системи безперервного навчання на виробництві;
- створення прогресивної системи матеріального стимулювання, на засадах оплати за фактично виконані роботи для виробничого персоналу. Затвердження цієї системи та доведення її до відома працівників. Також необхідно створити накопичувальний фонд заохочень та преміальних виплат, за рахунок якого можливо більш ефективно використовувати систему матеріального стимулювання;

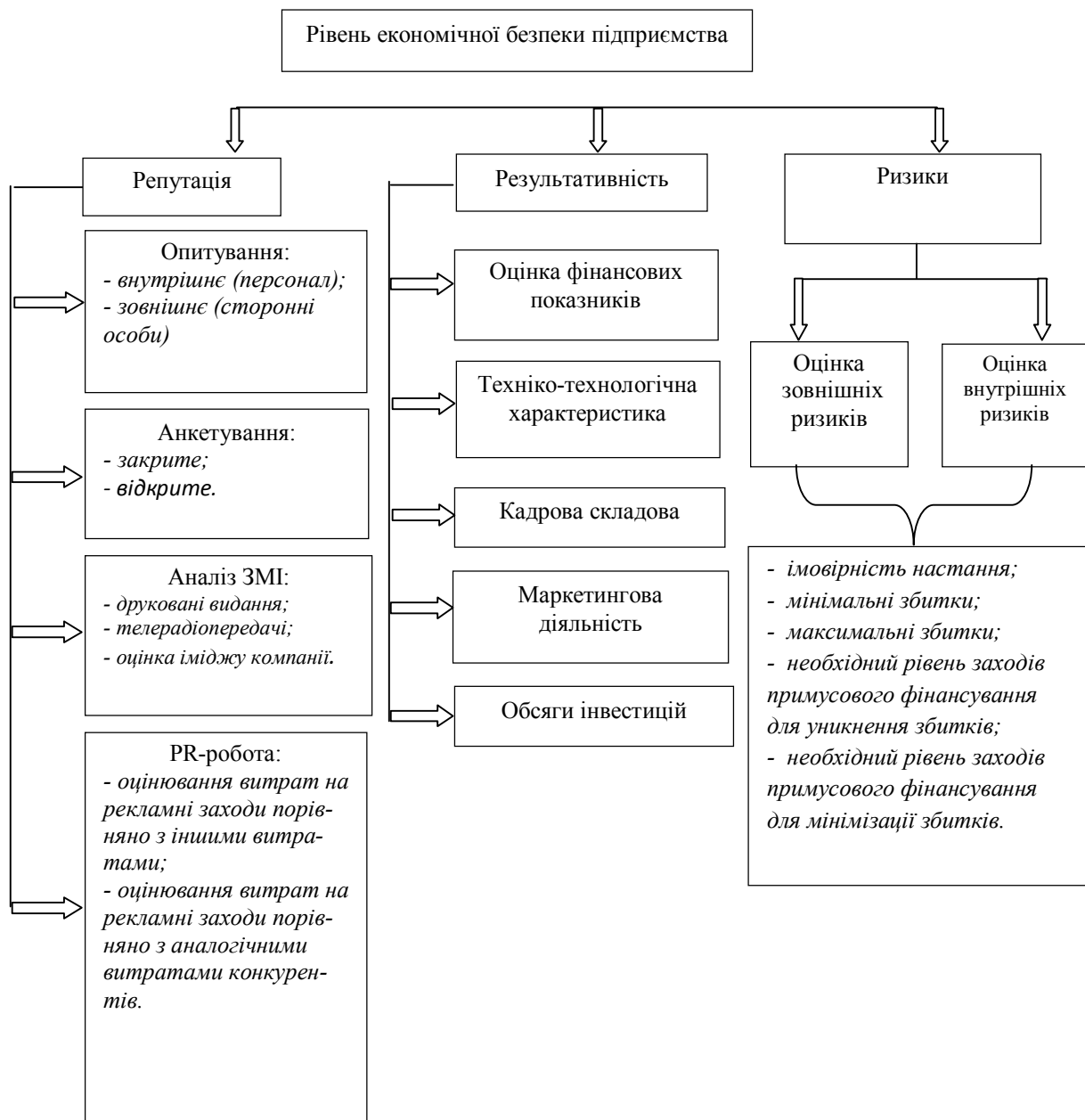

Рис. 5 - Функціональні складові економічної безпеки підприємства

- створення системи морального стимулювання, яка б передбачала за досягнення певних позитивних результатів на загальних зборах обов'язково відзначати кращих та оголошувати подяки, нагороджувати працівників недорогими, але почесними подарунками, найбільш сум-

лінних працівників заохочувати додатковими вихідними днями або туристичними путівками на відпочинок [5, с. 149].

Важливу увагу слід приділити маркетинговій безпеці підприємства. Заходи щодо її зміни:

- активізація рекламної діяльності. Потрібно інформувати споживачів про якість продукції. Частіше замовляти наукові статті рекламного характеру в спеціалізованих журналах, використовувати мережу Інтернет;
- здійснювати ретельний контроль за змінами в маркетинговому середовищі, діяти ситуативно та з високою мобільністю;
- при збільшенні вартості замовлення збільшувати знижку;
- надавати знижки постійним клієнтам;
- слід використовувати психологічні ціни (встановлювати ціни на продукцію в межах цінової психологічної сітки; поширювати рекомендаційні ціни, які трішки вищі за ціну, яку потім пропонувати).

Висновки

Враховуючи специфіку діяльності підприємств, було запропоновано низку заходів щодо підвищення маркетингової та кадрової безпеки в контексті ЕБП. Практичне значення даної статті полягає в удосконаленні комплексної методики оцінювання ЕБП з урахуванням функціональних складових безпеки. Було запропоновано нові функціональні складові, а саме маркетингову та організаційно-управлінську. Також було запропоновано узагальнений перелік заходів, що покликані підвищити ефективність управління ЕБП. Перспективою подальших досліджень можуть стати розробка алгоритмів оцінювання ЕБП в рамках певної галузі з урахуванням її специфіки та особливостей, що дозволить сформувати дієву концепцію управління економічною безпекою підприємств.

Список використаних джерел:

1. С.А. Єрохін Актуальні проблеми економіки // Науковий економічний журнал - 2010. - №9. – С. 112.
2. Л.І. Донець, Н.В. Ващенко Економічна безпека підприємства // Навчальний посібник - К.: 2008. - С. 106.
3. В.Г. Федоренко Економіка та держава // Міжнародний науково-практичний журнал. - 2010. - №1. – С. 105.
4. Артеменко Л.П., Бебешко Д.В. Стратегічні напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства // Проблеми системного підходу в економіці. - № 2. - 2009: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL http://www.nbu.gov.ua/ejournals/PSPE/2009_2/Artemenko_209.htm.
5. Економічна діагностика: Навчально-методичний посібник / Укладачі: О.В. Коваленко, Ю.О. Барабаш - Запоріжжя, 2010. - С. 212.

Bibliography:

1. S.A.. Erokhin Actual problems of economy // Scientific economic magazine - 2010. - №9. – P. 112. (Ukr.)
2. L.I.Donets, NV. Vashchenko economic safety of the enterprise // Training accomplice K.: 2008. - P. 106. (Ukr.)
3. V.G.Fedorenko economy and the state // International scientific-practical magazi.- 2010. - №1. – P. 105. (Ukr.)
4. Artemenko L.P., Bebeshko D.V.Strategic direction of ensuring the economic security of the company // Problems of system approach in the economy. - № 2. - 2009: [Electronic resource]. - Mode of access: URL http://www.nbu.gov.ua/ejournals/PSPE/2009_2/Artemenko_209.htm. (Ukr.)
5. Economic diagnostics: Навчально-методический посібник / compilers: O.. Kovalenko, YU.O.Barabash - Zaporozhye2010. - P. 212. (Ukr.)

Рецензент: Т.Г. Логутова
д-р екон. наук, проф., ДВНЗ «ПДТУ»

Стаття надійшла 27.11.2011